

datum: 19 februari 2025

Lokaal Energie- en Klimaatpact (LEKP)

Samenvatting standpunt:

Het Lokaal Energie- en Klimaatpact (LEKP) is een overeenkomst tussen lokale besturen en de Vlaamse overheid, in het leven geroepen om klimaatdoelstellingen te vertalen in concrete en meetbare acties. In het VVSG memorandum werd gepleit voor een aanzienlijke verhoging van de middelen voor het LEKP, ter vervanging van de financiering via projectoproepen, en voor het bundelen van beleidsmaatregelen.

In haar beleidsnota, kondigde de minister van binnenlands bestuur aan dat ze het LEKP wil omvormen tot een structureel dialoogplatform. Tegelijkertijd wordt de basisfinanciering voor het LEKP na 2026 geschrapt. Dit brengt risico's met zich mee: zonder structurele middelen dreigt een achteruitgang van het lokaal klimaatbeleid. Het vertrouwen van lokale besturen in de Vlaamse overheid kan afnemen, en de uitvoering van Vlaams en federaal klimaatbeleid wordt bemoeilijkt. Om dit te voorkomen, is structurele financiering en samenwerking via een dialoogplatform cruciaal, met een focus op concrete en actiegerichte doelstellingen die een breed draagvlak bij lokale besturen en burgers creëren. In deze nota doet de VVSG een voorstel voor de invulling van een structureel dialoogplatform en benadrukt welke krachtlijnen Voor de Vlaamse lokale besturen hierbij cruciaal zijn:

1. Structurele basisfinanciering als hefboom voor lokaal klimaatbeleid
2. Financiële pooling naar lokale besturen
3. Drempels in die uitvoering detecteren en wegwerken
4. Gezamenlijk Vlaamse doelstellingen uitvoeren

1. Context

1.1. Het Lokaal Energie-en Klimaatpact

Het LEKP is een overeenkomst tussen de lokale besturen en de Vlaamse overheid om een deel van de meer abstracte klimaatdoelstellingen te vertalen in heel concrete en cijfermatig vastgelegde subdoelstellingen.

1.2. Beleidsnota en begrotingstabel minister Binnenlands bestuur

De minister kondigt in haar beleidsnota een omvorming van het LEKP aan tot structureel dialoogplatform. Concreet gaat het om de volgende passage:

Ik vorm het Lokaal Energie- en Klimaatpact om tot een structureel dialoogplatform dat alle klimaatgerelateerd Vlaams beleid van alle beleidsdomeinen richting lokale besturen helder kanaliseert, knelpunten wegwerkt en zorgt voor eenduidige, resultaatgerichte steunmaatregelen zonder administratieve ballast. Hiervoor treed ik in overleg met de ministers bevoegd voor Omgeving, Klimaat en Mobiliteit om tot een gezamenlijke aanpak te komen.

Daarnaast wordt in de begrotingstabel van binnenlands bestuur aangekondigd dat de middelen voor het LEKP na 2026 worden geschrapt. Er is nog wel een basisfinanciering voorzien voor 2025, die de lokale besturen in 2026 zullen ontvangen.

2. Risico's wegvallen LEKP

2.1. Onzekere toekomst voor het lokaal klimaatbeleid

Het wegvallen van structurele financiering maakt het LEKP voor lokale besturen veel minder aantrekkelijk, waardoor veel besturen mogelijk zullen afhaken. Dit kan ervoor zorgen dat zij minder stimulansen en instrumenten hebben om de lokale klimaatdoelstellingen voor 2030 te behalen.

Lokale besturen hebben financiële middelen nodig om hun klimaatbeleid effectief uit te voeren. Dankzij het LEKP konden veel structurele lokale maatregelen zoals de aanleg van fietsinfrastructuur, de opmaak van warmteplannen en vele anderen opgestart of uitbereid worden. De financiering fungeerde ook als hefboom voor cofinanciering. Nu deze middelen verdwijnen, is de toekomst van zo'n initiatieven onzeker, en bestaat de kans dat lokale besturen hun eigen financiering verminderen, vooral in het licht van de op te stellen meerjarenplannen.

Door de mogelijkheid om via het LEKP extra personeel aan te werven, bood het LEKP extra capaciteit aan lokale klimaatdiensten. Dit gaf hen de ruimte om effectiever klimaatbeleid te voeren en tegelijkertijd burgers te activeren, betrekken, informeren en sensibiliseren. Door deze inspanningen werd dus het draagvlak voor klimaatmaatregelen vergroot, wat cruciaal was voor het succes van lokale initiatieven.

Zonder structurele financiering zullen lopende projecten stilvallen. Dit kan de geboekte vooruitgang ondermijnen, met risico's voor het realiseren van de 2030-doelstellingen.

2.2. Het vertrouwen van de lokale besturen in de Vlaamse overheid zal afnemen.

Een pact of overeenkomst houdt een wederzijds engagement in. Hoewel er een passage met voorbehoud opgenomen is in de tekst van LEKP 1.0 ("Deze budgettaire engagementen kunnen aangepast worden in functie van het algemeen begrotingsbeleid.") maakt een financieel engagement onlosmakelijk deel uit van de wederzijdse verwachtingen. Er zijn al elementen in het pact waar de Vlaamse overheid de beloftes niet nagekomen is (zoals 'een zesmaandelijks mededeling aan de Vlaamse Regering over de gedetecteerde hindernissen en noodzakelijke remediërende acties'). De eenzijdige opzegging van het financieel engagement van de Vlaamse overheid zal ertoe leiden dat toekomstige engagementen moeilijker zullen worden aangegaan en met een zekere argwaan zullen worden bekeken.

2.3. Negatieve impact Vlaams en federaal klimaatbeleid

Lokale besturen spelen een cruciale hefboomfunctie en kunnen de Vlaamse overheid ondersteunen bij het behalen van klimaatdoelstellingen. Zonder structurele ondersteuning dreigt er kostbare tijd verloren te gaan die nodig is om een alternatief uit te werken. Dit zal de uitvoering van renovatiedoelstellingen bemoeilijken.

Het lokale niveau is essentieel voor het stimuleren van renovaties, gezien hun directe contact met de burger en hun vermogen om gerichte incentives aan te bieden. Werf 2 van het LEKP, dat zich richt op renovaties, had aanvankelijk moeite om op gang te komen. Nu het project eindelijk vooruitgang boekt, dreigt de afbouw van middelen het verdere verloop van de reeds opgestarte trajecten te hypothekeren.

Daarnaast zullen ook andere maatregelen uit het Vlaams klimaatplan moeilijker te realiseren zijn, zoals:

- Het behalen van de Vlaamse klimaatdoelstellingen
- (Collectieve) renovatie
- Het opstellen van lokale warmteplannen
- Het sociaal klimaatplan

2.4. Ongewenste neveneffecten lokaal

De ondertekenaars van het LEKP 2.0 engageerden zich om retributies op elektriciteitsmasten en sleuven van ELIA niet te verhogen. Door de opzegging van het LEKP bestaat een reëel risico dat lokale besturen opnieuw heffingen op masten en pylons zullen verhogen of invoeren, met een negatieve impact voor de kostenverhouding elektriciteit versus aardgas (waarbij VVSG vragende partij is om de noodzakelijke taks shift door te voeren).

Daarnaast is er ook een aanzienlijke impact op het personeelsbestand. Een deel van de LEKP-middelen is geïnvesteerd in personeelscapaciteit om de doelstellingen te realiseren. Uit een steekproef in West-Vlaanderen blijkt dat dit daar neerkomt op ongeveer 20 voltijdse

equivalenten (VTE's). Ook steden hebben een aanzienlijk aantal medewerkers aangeworven in het kader van het LEKP.

3. Krachtlijnen structureel dialoogplatform

3.1. Structurele basisfinanciering als hefboom

Steeds meer taken worden doorgeschoven naar lokale besturen, maar daar moet een passend budget tegenover staan. Een structurele basisfinanciering is essentieel voor lokale besturen om klimaatacties op te zetten en uit te voeren. Het creëert zekerheid, voorspelbaarheid en maakt plannen en de mobilisatie van extern kapitaal op lange termijn mogelijk in tegenstelling tot projectoproepen. Dit budget moet ook besteed kunnen worden aan personeel, zodat de nodige capaciteit beschikbaar is voor het voeren van een effectief lokaal klimaatbeleid. Een mogelijk verbeterpunt zou kunnen zijn om een minimumdrempel te hanteren voor kleinere gemeenten, zodat zij niet beperkt blijven tot enkele duizenden euro's. Deze drempel moet aanzienlijk zijn, ongeacht oppervlakte of inwonersaantal.

Daarnaast is een structurele basisfinanciering een noodzakelijke hefboom voor lokale besturen om cofinanciering te voorzien. Binnen het LEKP dragen lokale besturen zelf bij door Vlaamse subsidies aan te vullen met eigen financiële middelen.

Indien het herstellen van het voorziene bedrag uit de reguliere middelen niet mogelijk is, zou deze structurele basisfinanciering kunnen voorzien worden via het Vlaams Klimaatfonds. Het reserveren van een vast percentage van het Vlaams Klimaatfonds voor lokale besturen zou de zekerheid op lange termijn versterken en garanderen. In de beleidsintenties is opgenomen dat de middelen hiervan meer zullen gebundeld worden voor "strategische klimaatmaatregelen met aantoonbare impact, duidelijke doelstellingen en een helder uitvoeringsplan". Het LEKP is een maatregel die aan deze criteria voldoet.

3.2. Bundelen van middelen

Naast een structurele basisfinanciering moet ook aandacht zijn voor het beleidsdomein overschrijdend karakter van klimaat- en energiedoelstellingen. Zij zijn gekoppeld aan verschillende departementen, wat leidt tot een complexe verscheidenheid aan subsidielijnen. Dit werkt inefficiënt, zowel voor de lokale als de Vlaamse overheid, en belemmert een duidelijke communicatie richting de lokale besturen. Een efficiënte aanpak is nodig, waarbij deze middelen gebundeld worden en via één centraal kanaal aan de lokale besturen beschikbaar worden gesteld. De rol om deze subsidiestromen te bundelen kan een 'structureel dialoogplatform' invullen.

3.3. Oplossingsarena: wegwerken knelpunten (dialoogplatform)

De kracht van een instrument zoals het LEKP ligt in het detecteren van knelpunten bij de uitvoering van klimaatdoelstellingen op lokaal niveau, waarop de Vlaamse overheid verder kan bouwen. Een constructieve dialoog tussen lokale besturen en de Vlaamse overheid is daarom van grote waarde. Een structureel dialoogplatform moet dus ingezet worden om drempels te detecteren, te signaleren en weg te werken.

3.4. Doorvertaling Vlaamse doelstellingen

Lokale besturen spelen een sleutelrol in het verwezenlijken van de Vlaamse doelstellingen uit het Vlaams Energie- en Klimaatplan (VEKP), dat als fundament dient voor het Vlaamse klimaatbeleid. De bijdragen van lokale besturen moeten erop gericht zijn deze doelstellingen te versterken en te ondersteunen. Het VEKP vertaalt de Europese ambities en richtlijnen naar Vlaamse acties. Zo streeft de EU met het Fit for 55-pakket naar een uitstootreductie van 55% tegen 2030 en klimaatneutraliteit tegen 2050, wat rechtstreeks richting geeft aan de Vlaamse en lokale inspanningen.

Daarbij aansluitend ligt de kracht van het LEKP onder andere in de concrete doelstellingen die gericht zijn op actie en uitvoering. Deze doelstellingen, samen met de bijbehorende middelen, bieden ambtenaren een sterk fundament om lokale klimaatacties te realiseren. Daarnaast zijn de doelstellingen eenvoudig te communiceren naar burgers, wat bijdraagt aan een brede betrokkenheid en een stevig draagvlak.

4. Conclusie

Een structureel dialoogplatform is van groot belang voor een sterke samenwerking tussen de Vlaamse overheid en lokale besturen om zo gezamenlijk de klimaatdoelstellingen te realiseren. De krachtlijnen die in deze nota aan bod komen, zijn daarbij essentieel en onlosmakelijk met elkaar verbonden. Financiering is de sleutel om op lokaal niveau hefboomen te creëren en tastbare resultaten te boeken door het mogelijk maken van concrete acties. Zo kunnen de Vlaamse en Europese ambities gerealiseerd worden. Door tijdens de uitvoering uitdagingen en drempels aan te pakken, kan vooruitgang geboekt worden. Dit alles steunt op een sterke, structurele interbestuurlijke dialoog.